

УДК 378.1(014.3)

Г. О. Козлакова,

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АМСКП «Полісся»
(Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир)

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ І ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

У пропонованій статті представлено деякі передумови щодо виникнення і реалізації одного з принципів Болонського процесу – принципу мобільності. Обумовлено можливість включення усіх учасників навчального процесу до діалогу культур з метою формування у них системи духовних, соціальних, інтелектуальних цінностей як усвідомлених орієнтирів майбутнього життя у суспільстві. Зазначено, що усвідомлення молодими людьми себе як особистості, приналежності до конкретного мовного і культурного співтовариства здійснюється шляхом залучення до традицій і досягнень інших культур через реалізацію міжнародних освітніх проектів і програм. Такі заходи сприятимуть формуванню в молоді поваги й терпимості до іншого способу життя, культурних досягнень та суспільних здобутків інших народів. Автором проаналізовано заходи, що здійснювалися у країнах Європи (Чехія, Словаччина, Німеччина) у 80-90-х рр. минулого століття. Обговорюється перспективи та умови забезпечення мобільності студентів і викладачів університетів у сучасних умовах євроінтеграції.

Ключові слова: міжнародна співпраця, мобільність студентів, мобільність викладачів, прикордонне співробітництво, спільні навчальні програми.

Вступ. Актуальність проблеми.

Міжнародні освітні контакти уможливають включення усіх учасників навчального процесу (учнів, студентів, викладачів) до діалогу культур з метою формування у них системи духовних, соціальних, інтелектуальних цінностей як усвідомлених орієнтирів майбутнього життя у суспільстві. Залучення молодих людей до традицій і досягнень іншої культури через реалізацію міжнародних освітніх проектів і програм сприяє усвідомленню ними себе як особистості, приналежності до конкретного мовного і культурного співтовариства, формує повагу і терпимість до іншого способу життя, культурних досягнень і суспільних здобутків інших народів.

Дослідження процесів інтеграції і впливу міжнародної співпраці на розвиток освітнього середовища педагогічного або технічного університету потрібні як основа наукового обґрунтування і створення на цій основі рекомендацій щодо формування освітнього середовища, адекватного до нових завдань міжнародної діяльності у сфері середньої, вищої професійної, післядипломної і додаткової освіти, а також поширення науково-педагогічних зв'язків у Європі і світі.

За рахунок використання міжнародної освітньої програми для студентів і викладачів відкриваються безліч можливостей на основі використання мережі Інтернет, зокрема це: обмін локальними рішеннями загальної проблеми (наприклад, екологічної); проведення спільних спостережень (наприклад, географічного або біологічного характеру); вивчення загального та особливого (наприклад, збір та систематизація даних); підготовка спільних публікацій; створення навчально-методичних проектів; створення суспільно-орієнтованих проектів; позаурочні ігрові проекти навчального характеру; змагання, вікторини з будь-якої навчальної дисципліни тощо.

Проте певні заходи щодо обміну групами студентів, запрошення професорів із сусідніх країн до читання лекцій в університетах, створення у прикордонних регіонах спільних університетських навчальних програм – все це стало передумовою ствердження принципу мобільності учасників навчально-виховного процесу в європейських вищих школах.

1. Досвід 80-х років. Чехія, Словаччина.

У вісімдесятих роках минулого століття Київський політехнічний інститут (далі - КПІ) мав стабільні партнерські стосунки з декількома вищими школами на той час ще спільної держави Чехословаччини (далі - ЧССР). Відповідно до укладених угод щорічно відбувався так званий "без валютний обмін" студентськими групами кафедри технічної кібернетики факультету інформатики та обчислювальної техніки КПІ і кафедри технічної кібернетики Вищої будівельної школи (Вищої школи струйної, ВШС) міста Пльзень, ЧССР.

У підготовці студентської групи до такої поїздки та керуванні виконанням програми виробничої практики у ЧССР у червні 1987 р. безпосередню участь брала автор статті. Значну роботу з організаційних питань виконували представники відділу міжнародних зв'язків КПІ (одержання закордонних паспортів, віз, замовлення проїзних документів і готелів тощо). Усі фінансові витрати брали на себе батьки або інші родичі студентів. Для викладачів, які керували групою, оформлювалися відрядження за рахунок інституту. Зустрічна студентська група з університету міста Пльзень, ЧССР за програмою виробничої практики на тих самих умовах у липні 1987 р. відвідувала Київський політехнічний інститут.

Відбір студентів і підготовка їх до закордонної практики здійснювалися керівниками заздалегідь упродовж весняного семестру (лекції, семінари, реферати про політичний устрій і систему вищої освіти ЧССР тощо) з подальшим складанням заліку з країнознавства.

Істотно, що відвідання спорідненої кафедри у ВШС, знайомство з науковими лабораторіями і підприємствами ЧССР, безпосередні контакти студентів обох країн були корисними і стали основою для подальших дружніх стосунків. У вихідні дні програмою поїздки для студентів передбачалися екскурсії по музеях, замках і місцях військової слави.

Отже, певною мірою у межах короткочасної літньої практики забезпечувалась мобільність студентів з орієнтацією на ознайомлення з особливостями виробничих підприємств ЧССР та наукових лабораторій ВШС, підготовкою студентами звітів про практику і складанням відповідного заліку. Істотно, що на той час такі заходи були певним цивілізованим “проривом” у забезпеченні студентам і викладачам можливості відвідати європейську країну, ознайомитись із особливостями культури і побуту, відчути себе представниками України за кордоном.

2. Принцип мобільності та його значення в оновленні системи вищої освіти XXI століття.

Мобільність учасників навчального процесу стала важливим принципом забезпечення відкритості освіти і доступу до якісної освіти усіх бажаючих. Проте для багатьох і студентів, і викладачів мобільність означає нову якість навчальної і педагогічної діяльності, що пов'язана зі зміною університетського оточення, контингенту студентів, колективу викладачів, соціально-побутових умов перебування за межами України тощо.

Для студентів участь у мобільних програмах ускладнюється додатковими витратами на переїзд і перебування в університеті за кордоном, складністю оформлення візових документів, необхідністю знання іноземної мови для успішного виконання обраної навчальної програми.

Для викладачів аналогічні складнощі доповнюються відповідальністю за групу студентів, з якими необхідно працювати, дотримуватися вимог до організації навчального процесу і оцінювання знань студентів в закордонному університеті, сприяти одержанню студентами сертифіката про навчання або диплома, який буде визнаний в Україні.

Мобільними також можуть бути і навчальні програми та методичний супровід до них із певних дисциплін, що їх розроблено у провідних університетах України і до яких проявляють інтерес фахівці з європейських університетів. Такі програми і навчальні посібники також мають бути затвердженими в Міністерстві освіти і науки України та відповідних міністерствах інших країн. Тобто проведення апробації таких програм стає досить складним і трудомістким процесом, що передує реальним подіям щодо трансферу знань і навчальних технологій.

Очевидно, що нові завдання і функціональні обов'язки покладаються на працівників міжнародних департаментів університетів і академічних інститутів, що планують підготовку або стажування аспірантів і докторантів в закордонних університетах.

3. Ініціативи європейських університетів у 90-х рр.

Зазначимо, що робота [1] стала однією із сучасних важливих праць з проблеми інтернаціоналізації вищої освіти, що у свою чергу сприяло розвитку регіональної співпраці серед європейських ВНЗ. У 90-ті роки минулого століття у так званому «Полісі прикордонних держав» Фландрії, Нідерландів і Німеччини (три землі Північний Рейн – Вестфалія, Бремен і Нижня Саксонія) започатковано співпрацю з метою встановлення так званого «Відкритого простору вищої освіти».

У межах структури цього полісу було започатковано багато ініціатив щодо підтримки співробітництва ВНЗ названих країн. Серед інших заходів було здійснено дослідження щодо вивчення спільного та різного у навчальних програмах, що пропонують ВНЗ прикордонних країн.

Крім того, міністерства освіти країн-учасниць розпочали виділення коштів установам, які сприйняли ініціативам співробітництва та співпадали із політикою зацікавлених країн.

Однією з головних тем модернізації вищої освіти сьогодні стала інтернаціоналізація як тенденція, що виникла ще у середніх віках, але тоді вона відбувалась як результат миттєвої мобільності штатних співробітників і студентів університетів. Проте починаючи з 1970-х рр. інтернаціоналізація стає предметом зацікавленості національних і транснаціональних концернів. Певною мірою структурні ініціативи були спрямовані на рекламу спільних програм навчання і досліджень серед ВНЗ у декількох сусідніх державах.

У 1980-х рр. опрацювання ідей інтернаціоналізації вищої освіти було майже синонімом рекламі студентської мобільності і обмінів навіть при тому, що політика європейських країн була різноплановою.

Прийнята у 1990 р. Конвенція відносно Європейського Союзу (Маастрихт, 1992) значною мірою впливала на розвиток транснаціональної участі у проблемах розвитку вищої освіти. Основною метою була інтеграція “Європейських стандартів” у системи вищої освіти країн Європейського Союзу, стимулювання співпраці між університетами і промисловістю і звернення уваги на неперервне навчання упродовж життя.

Ще однією тенденцією в інтернаціоналізації вищої освіти стала орієнтація на конкретні області, а не на Європу у цілому, хоча результати вже було окреслено у спільних зусиллях скандинавських країн (Гельсінська угода 1991) і програмі Норд-плюс (Ніборг, 1996).

Мета Поліса прикордонних країн полягала у тому, щоби реалізувати “Відкритий простір вищої освіти”, що означало відсутність перешкод у мобільності студентів, викладачів і дослідників в регіоні. Такий відкритий простір уможлилював для студентів свободу вибору навчальних програм, що сприяло би зростанню адміністративної співпраці для ВНЗ і покращенню узгодженості у політичних рішеннях щодо вищої освіти країн регіону.

Починаючи з 1995 р. було опрацьовано багато заходів у межах прикордонних країн. По-перше, для більшого розумінні стану справ у п'яти задіяних системах вищої освіти було сформовано декілька робочих груп із дослідників і управлінців (міністерських працівників).

Ці робочі групи вивчали чотири теми: (а) фінансування вищої освіти, (б) забезпечення якості освіти, (в) зв'язок між середньою і вищою освітою і (г) структуру вищої освіти. Остання тема особливо актуальна у зв'язку із метою опрацювати ефективну організацію ініціативної співпраці, що охоплює установи вищої освіти та забезпечує гнучкий розвиток студентських потоків (мобільності) по країнах.

По-друге, Поліс прикордонних держав викликав багато двосторонніх угод на фінансовій основі для студентів, зареєстрованих у курсових програмах сусідніх зацікавлених держав.

По-третє, Фонди стали більш стимулювати співробітництво між інститутами, тому що саме інститути опрацювали багато прикладних програм для започаткування проектів співробітництва з установами з іншого боку кордону (відносно себе). Багато цих пропозицій було прийнято і, як наслідок, фінанси розподілялися для здійснення обраних проектів.

Отже, представлений у роботі [1] досвід європейських дослідників може слугувати прикладом для використання у таких напрямках:

- визначення прикордонних ВНЗ-партнерів з метою встановлення регіональних пільгових умов пересування, навчання студентів і праці викладачів,
- використання кластерної методики для виявлення спільного і різного у навчальних програмах прикордонних ВНЗ,
- фінансового стимулювання співпраці прикордонних ВНЗ і підприємств з метою розв'язання проблем працевлаштування випускників і підготовки висококваліфікованих професійних кадрів.

4. Досвід 2010-х років: Словаччина, Угорщина, Україна.

Дійсно сучасною і дійсно мобільною стала організована керівництвом Закарпатського державного університету за підтримкою НАН України та МОН України Міжнародна науково-практична конференція „Актуальні проблеми міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти”, що проходила у містах Ужгород, Кошице (Словаччина), Мішкольц (Угорщина) декілька років підряд до 2013 р. У декількох конференціях брала участь автор статті з аспірантами Інституту вищої освіти НАПН України.

Робота конференції здійснювалася упродовж одного тижня навесні та в осені за підтримкою ректоратів Закарпатського державного університету, Мішкольцького технічного університету (Угорщина), Академічного товариства імені Балудянського (Словаччина), Київського університету права НАН України.

Наприклад, у роботі конференції 29 листопада - 02 грудня 2011 р. взяли участь понад 100 учасників, серед яких 8 ректорів, 12 проректорів і 13 деканів, а також студенти з різних університетів трьох країн-сусідів. Крім того, серед учасників конференції були викладачі університетів Болгарії, Російської Федерації, Румунії, інших європейських країн.

Під час роботи конференції відбулися два пленарні засідання, семінарські засідання для студентів, виставка наукових досягнень за тематикою конференції, яку представили організатори конференції. У програмі конференції представлено доповідь автора „Міжнародні освітні проекти: досвід участі і пропозиції українських університетів”.

У роботі конференції взяли участь викладачі українських університетів з міст Дніпропетровськ, Київ, Одеса, Харків, Кривий Ріг тощо. За матеріалами проголошених доповідей видано збірник наукових праць. Учасники конференції одержали два томи наукових праць, виданих за матеріалами попередніх конференцій.

Учасники конференції мали можливість ознайомитися з науковими бібліотеками і навчальною базою університетів прикордонних міст Ужгорода, Мішкольца (Угорщина) і Кошице (Словаччина).

На нашу думку, організація і проведення таких конференцій є важливим заходом щодо розповсюдження ідей і впровадження принципів європейської інтеграції, ознайомлення з прикладами запровадження вищої освіти європейського зразка, встановлення наукових контактів учених, викладачів і студентів різних країн.

5. Пропозиції і досвід російських університетів.

Заслуговує на увагу програма мобільності студентів, яку декілька років здійснює Московський інституту сталі і сплавів для своїх студентів під гаслом “Кар’єра розпочинається сьогодні”, керівник

програми проректор Ю.О. Дьомін. Програмою передбачено відвідання групою студентів під керівництвом викладача під час літніх канікул Словачів, Італії, Австрії.

Відомо, що сучасна побудова професійної кар'єри молоді людини спирається на трьох "китів", а саме спеціальність, знання англійської мови, комунікабельність. Мовна підготовка включає 10 занять. По закінченні видається сертифікат Європейської мовної школи "Empire", що являється відомою мовною у центральній Європі. Застосовується прямий метод вивчення англійської мови, ефективність і невимушеність занять стають причиною швидкого прогресу у вивченні мови.

У програмі поїздки – професійні екскурсії у Технічний університет міста Кошице, Металургійний комбінат американської компанії "U.S. Steel", найвідоміший у Європі Завод Токайських вин тощо.

Важливе значення має професійна і психологічна орієнтація програми на самостійну побудову кар'єри випускником університету за такими модулями: як створити позитивне враження у працевластувача з першої зустрічі, як вписатися у незнайомий колектив, як керувати конфліктом, від чого залежить психологічна сумісність тощо.

Нажаль, поки що немає відомостей про ефективність представленої програми та її вплив на подальше працевлаштування студентів. Проте сучасний досвід, нові форми запровадження мобільності студентів, ознайомлення із умовами навчання та праці у європейських країнах заслуговують на розповсюдження і наслідування.

6. Варіанти прикордонної співпраці: Білорусь, Україна, Польща.

Різноманітність форм міжнародної співпраці викладачів українських університетів і учених НАПН України спонукає до роздумів про те, а що саме ми можемо запропонувати для створення позитивного іміджу власного університету, міста і країни у цілому? Отже, актуалізується питання про необхідність створення типових міжнародних освітніх проектів і програм.

Чому лише до нас приходять із пропозиціями взяти участь у конкурсах на виконання проектів, одержання стипендій на навчання тощо? На наш погляд, прийшов час і для зворотного руху, тобто опрацювання проектів міжнародних освітніх програм, які були би цікавими для європейської молоді, створили можливість для завершення навчання на магістерських та інших програмах у провідних українських університетах.

Для розв'язання такого складного завдання необхідно визначитись не лише із теоретичними і методичними проблемами забезпечення навчання, а також із правовими питаннями визнання здобутої в Україні вищої освіти. Мова йде про визнання дипломів українських університетів у Європі та можливість подальшого працевлаштування випускників на міжнародному ринку праці.

Виявлення можливих спонсорів запровадження такого навчання також буде проблемою, тому що виникне питання пільгового оподаткування такої діяльності в Україні та повернення іноземними студентами одержаних кредитів на навчання. Проте залишимо правові і фінансові проблеми на розсуд фахівців.

У теоретичному плані виникає необхідність обґрунтування інноваційних підходів до професійної підготовки майбутнього фахівця (вчителя, інженера, економіста тощо) в нових соціальних умовах інтеграції ринків освітніх послуг і ринків праці. Міжнародні освітні проекти і програми окреслюють лише частково таку інтеграцію, проте саме вони складають інформаційне поле подальшої професійної діяльності випускників університетів.

Більше того, вони висувають особливі вимоги до професійної підготовки керівників і учасників програм, що стають предметом наукових досліджень педагогів, психологів, менеджерів промислових фірм тощо. Визначення таких вимог до науково-педагогічних та інженерно-технічних кадрів може стати основою для проектування короткотермінових і довгострокових навчальних програм із урахуванням майбутньої міжнародної співпраці університетів і працевластувачів. Для кожної освітньої програми мають бути чітко визначені призначення, структура, базовий університет, очікувані результати, форми звітності, вимоги до випускників.

Поліс прикордонних держав на зразок вищезгаданого можна було би запровадити на Заході - на базі університетів Львова, Жешува, Бреста. Єдине, що для цього потрібно – добра воля керівників університетів та ентузіасти-професори, які могли би відродити співпрацю на новому рівні.

Змістове наповнення програми залежатиме від конкретних можливостей базового університету та його кадрового складу, зокрема можливостей проектування програм, орієнтованих на залучення іноземних студентів до вивчення слов'янських мов, наукових здобутків, політичних, історичних і культурних зв'язків українського суспільства.

Наприклад, програми щодо вивчення розвитку української педагогічної думки в історичному аспекті можуть запропонувати провідні педагогічні університети. Програми спеціалізації у питаннях гірничої справи та металургії знайдуть попит у технічних університетах. Програми вдосконалення мовної та економічної підготовки можуть запропонувати відповідно лінгвістичні та економічні університети.

Очікуваними результатами від виконання таких програм можуть бути збільшення обсягів позабюджетного фінансування діяльності університетів і наукових установ, підвищення рейтингу українських університетів у Європі і світі.

Висновки, рекомендації.

1. Досвід європейських колег значною мірою впливає на формування наукових поглядів щодо перебігу інтеграційних процесів у вищих школах усіх європейських країн. У свою чергу, поширення вітчизняного досвіду, наукові і методичні публікації в іноземних виданнях сприяють процесам взаєморозуміння і вироблення спільних перспективних стратегій щодо модернізації системи вищої освіти в Україні.

2. Поширення інтеграційних освітніх процесів, зокрема на теренах європейських держав, визначає нові чинники успішного формування готовності до мобільності студентів і викладачів та їх участі у міжнародному співробітництві:

2.1) наявність спільних або аналогічних частин у змісті навчальних програм з конкретних спеціальностей в університетах-партнерах,

2.2) попередня країнознавча підготовка студентів-учасників проекту,

2.3) наявність певного рівня іншомовної підготовки (англійської) для забезпечення ділового і побутового спілкування учасників,

2.4) самостійне вирішення питань фінансового забезпечення поїздки,

2.5) організаційні і психологічні тренінги щодо перебування студентів у тимчасовому колективі і за межами своєї країни,

2.6) достатній стан здоров'я студентів і викладачів, що уможливило переїзди і виконання мобільної програми навчання.

3. Започаткування спільних наукових досліджень можливо за такою тематикою з метою наукового керівництва і виконання в умовах міжнародної співпраці з університетами Європи і Світу:

Підготовка фахівців з новітніх технічних спеціальностей в Україні і Польщі (партнер – Університет міста Жешув, Польща),

Вдосконалення магістерської підготовки з педагогічних спеціальностей в Канаді та Україні (партнер – Університет Торонто, Канада),

Концептуальні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у ВНЗ (партнер – Університет міста Барановичі, Беларусь).

Вищенаведене уможливило висновки щодо перспективності мобільності студентів і викладачів та наукової співпраці в галузі педагогічної науки і освіти:

- зміцнення соціального і педагогічного значення спільних наукових контактів, поширення відомостей про діяльність, тематику наукових досліджень і публікації українських учених,
- можливість укладання трьохсторонніх угод про співпрацю в рамках виконання майбутніх проектів за програмою ТЕМПУС,
- обов'язкове оприлюднення результатів наукових досягнень українських педагогічних шкіл у наукових виданнях університетів європейських країн та інших держав Світу,
- необхідність подальших досліджень щодо ефективної реалізації інших важливих принципів Болонського процесу, а саме – автономності університетів, безперервності навчання, забезпечення якості освіти і відкритого доступу до освітніх ресурсів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусман Дж., Шраер Э., Воссенштейн Г. Освоение свежего грунта: региональное сотрудничество в высшем образовании / Джероен Гусман, Эстер Шраер, Ганс Воссенштейн // Высшее образование в России. – 1998. - № 2. – 253-261.
2. Бенькович С.Р. Математична підготовка студентів економічних ВНЗ: стан і перспективи розвитку / Г.О. Козлакова, С.Р. Бенькович // Educacia w gospodarce opartej na wiendzy / За ред. Марії Фіц. – Зелена Гура, Польща, 2008. – С.213-217.
3. Козлакова Г.О. Міжнародна співпраця в галузі педагогічної освіти і науки / Духовно-моральне виховання і професіоналізація особистості: виклики XXI століття: Науково-метод. збірник. - Київ-Вінниця: Академія міжнародної співпраці в галузі креативної педагогіки, 2010. – С. 28-31.
4. Kozlakova G.O. Modern Information Technologies in using for Pedagogical Department's Science and Teaching Activity at Technical University // Праці Міжнародного семінару "Проблеми комплексного розвитку науки, освіти і творчого мислення". - Брно, Чехія, Університет Оборони, 18 травня 2006 р. (0,7 д.а., видано на компакт-дискі).
5. Копил Г.О. Сучасні аспекти європейської політики вивчення іноземних мов в університетах / Козлакова Г.О., Копил Г.О // Вища освіта України. – К.: Педагогічна преса, 2004. - Вип.2. – С. 83 – 87.
6. Пеньковець О.В. Огляд можливостей впровадження програми *Intel@Навчання* для майбутнього / Козлакова Г.О., Пеньковець О.В. // Вища освіта України. Тематичний випуск "Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології". – Київ, Рівне, 2007. – № 2, додаток 1, том 1. – С. 172-174.

7. Самойленко Н.Б. Міжнародна співпраця з підготовки вчителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій / Г.О. Козлакова, Н.Б. Самойленко // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 36–41.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Husman Dzh., Shraer Э., Vossenshtein H. Osvoenie svezheho hrunta: rehyonalnoe sotrudnychestvo v vysshem obrazovanyy / Dzheroen Husman, Эстер Шраер, Hans Vossenstein // Vysshee obrazovanye v Rossyy. – 1998. - # 2. – 253-261.
2. Benkovych Ye.R. Matematychna pidhotovka studentiv ekonomichnykh VNZ: stan i perspektyvy rozvytku / H.O. Kozlakova, Ye.R. Benkovych // Educacia w gospodarce opartei na wiendzy / Za red. Marii Fits. – Zelena Hura, Polshcha, 2008. – S.213-217.
3. Kozlakova H.O. Mizhnarodna spivpratsia v haluzi pedahohichnoi osvity i nauky / Dukhovno-moralne vykhovannia i profesionalizatsiia osobystosti: vyklyky KhKhI stolittia: Naukovo-metod. zbirnyk. - Kyiv-Vynnytsia: Akademiia mizhnarodnoi spivpratsi v haluzi kreatyvnoi pedahohiky, 2010. – S. 28-31.
4. Kozlakova G.O. Modern Information Technologies in using for Pedagogical Departments Science and Teaching Activity at Technical University // Pratsi Mizhnarodnoho seminaru “Problemy kompleksnoho rozvytku nauky, osvity i tvorchoho myslennia”. - Brno, Chekhiiia, Universtyet Oborony, 18 travnia 2006 r. (0,7 d.a., vydano na kompakt-dysku).
5. Kopyl H.O. Suchasni aspekty yevropeiskoi polityky vyvchennia inozemnykh mov v universytetakh / Kozlakova H.O., Kopyl H.O // Vyshcha osvita Ukrainy. – K.: Pedahohichna presa, 2004. - Vyp.2. – S. 83 – 87.
6. Penkovets O.V. Ohliad mozhlyvosti vprovadzhennia prohramy Intel@Navchannia dlia maibutnoho / Kozlakova H.O., Penkovets O.V. // Vyshcha osvita Ukrainy. Tematychnyi vypusk ”Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia. teoriia, tekhnolohii”. – Kyiv, Rivne, 2007. – # 2, dodatok 1, tom 1. – S. 172-174.
7. Samoilenko N.B. Mizhnarodna spivpratsia z pidhotovky vchyteliv do vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii / H.O. Kozlakova, N.B. Samoilenko // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2007. – # 2. – S. 36–41.

Козлакова Г. О. Формирование готовности к мобильности студентов и персонала в условиях европейской интеграции образовательных систем

В данной статье представлены некоторые предпосылки для возникновения и реализации одного из принципов Болонского процесса - принципа мобильности. Оговорена возможность включения всех участников учебного процесса к диалогу культур с целью формирования у них системы духовных, социальных, интеллектуальных ценностей как осознанных ориентиров будущей жизни в обществе.

Указано, что осознание молодыми людьми себя как личности, принадлежности к конкретному языкового и культурного сообщества осуществляется путем привлечения к традициям и достижениям других культур через реализацию международных образовательных проектов и программ. Такие меры будут способствовать формированию у молодежи уважения и терпимости к иному образу жизни, культурных достижений и общественных достижений других народов. Автором проанализированы меры, осуществлявшиеся в странах Европы (Чехия, Словакия, Германия) в 80-90-х гг. Прошлого века.

Обсуждаются перспективы и условия обеспечения мобильности студентов и преподавателей университетов в современных условиях евроинтеграции.

Ключевые слова: международное сотрудничество, мобильность студентов, мобильность преподавателей, приграничное сотрудничество, совместные учебные программы.

Kozlakova H. O. Formation Of Readiness For Mobility Of Students And Teachers In The Conditions Of European Integration Of Educational Systems

Summary. *The article presents some preconditions for the emergence and the realization of one of principles of the Bologna process – the principle of mobility. It specifies the possible inclusion of all participants of educational process to the dialogue of cultures with the aim of forming of system of spiritual, social, intellectual values like lucid benchmarks for future life in society. It indicates that the awareness of young people as personalities belonging to a particular linguistic and cultural community is made by initiation into the traditions and achievements of other cultures through the implementation of international educational projects and programmes. These activities will foster young people’s respect and tolerance of another way of life, cultural achievements and social achievements of other nations. The author analyzes the events that took place in Europe (Czech Republic, Slovakia, and Germany) in the 80-90-s of the last century. The prospects and conditions for ensuring the mobility of students and University teachers in modern conditions of European integration are discussed.*

Keywords: international cooperation, mobility of students, mobility of professors, cooperation in near board region, common educational programs.